

Lánczi András
Mi változott? Béke és háború határán
Magyarország

Egy évvel ezelőtt a *Századvég Riport 2021* című kötet legfőbb kérdése az volt, hogy „milyen Magyarország alkalmazkodóképessége a válságok korában, mennyire készült fel az újabb kihívásokra”. Azt is olvashattuk a tavalyi kötetéről, hogy a „Századvég Alapítvány műhelyeiben három évtizede zajlanak rendszeres és az élet minden területére kiterjedő társadalomtudományi kutatások. Jelen kötetrel elindul a *Századvég Riport* című sorozatunk, amely empirikus kutatások alapján elemzi a hazánkat körülvevő világ történéseit, valamint az ország gazdasági, társadalmi és politikai folyamatait.” Amikor elindul egy éves értékelést tartalmazó kiadvány, akkor a legnagyobb szerkesztői kihívás, hogy a sok-sok kínáló téma és szükséglet közül miként sikerül kiválasztani a valóban meghatározó jelenségeket, folyamatokat, történéseket. Vannak a megelőző évből áthúzódó folyamatok, makacsul ismétlődő jelenségek, amelyeket muszáj nyomon követni, de a legnagyobb feladat egy éves jelentés előtt a meghatározó új jelenségekre felhívni a figyelmet.

Ez a kötet tudományos óvatosságra és módszertani pontosságra törekszik. Szinte valamennyi tanulmány empirikus kutatás eredményét mutatja be olyan területeken, amelyeket fontosnak tartott a szerkesztő, illetve a tanulmány szerzője. Az empirikus tanulmányok előnye, hogy egy adott pillanat állapotát a lehető legpontosabban tudják megragadni, leírni, ám hátrányuk, hogy nehéz belőlük a jövőre következtetni, ezért szinte az összes tanulmány ad hosszabb-rövidebb elméleti, értékeket tartalmazó magyarázatot, hogy jobban értsük az empirikus felmérés tágabb kontextusát. Egész pontosan a tanulmányok elméleti bevezetői leginkább a fogalmi értelmezés kedvéért íródtak meg (összhangban a tudományos módszertani követelményekkel). Az az olvasó, aki ragaszkodik az empirikus leírás és elemzés normáihoz, bátran fordulhat a kötet bármelyik írásához. A szerzők mind jól elsajátították és alkalmazzák a modern társadalomtudományos elemzés eszköztudományát. Ez érthető, hiszen a modern tudomány rögeszméje, hogy mindent mérni kell; ami nem mérhető,

az tudományosan nem értelmezhető. Mélni azonban csak azt lehet, ami már megtörtént, bekövetkezett. Emiatt előáll az az örök konfliktus, amely egy Századvég-típusú *think tank*től elvárható jövőre orientáltságban ölt testet, illetve a mai bevett tudományos mércék és normák statisztikai átlagra fókuszált eljárása között húzódik. Amit mérni tudunk, az a politika számára csak korlátozott, közvetett haszonnal jár. Az empirikus mérések és tudományos következtetések közti feszültség első szakítópróbája a témák megválasztása. A „Mi a teendő?” kérdését mindig megelőzi a „Mi a kérdezendő?” megfogalmazása.

Mik is a magyar politikai közösség legfontosabb kérdései 2022-ben? Először is vannak tovább élő, folyamatos kérdések. Ilyen a tömeges, illegális migráció feszítő jelensége. A kötet egy igen pattogós tanulmányt tartalmaz erről a témáról: rövid, de hosszú távon is az egyik legfontosabb kérdés – elsősorban is az afrikai emberi életfeltételek bizonytalansága miatt – az Európára nehezedő végeláthatatlan migrációs nyomás. Csupán egyetlen adat: Afrika lakosságának 60 százaléka 25 évnél fiatalabb, míg az EU 27 országának 2019-es népességi adatai szerint a teljes népesség 20,3 százaléka 65 évnél idősebb. Afrikában az éhínség, a gabonahiány – nem függetlenül az orosz–ukrán háború következményeitől – előrevetíti a tömeges migráció fennmaradását, sőt, felerősödését. A civilizációk összezapásának azonban van egy új jelensége is: a migráció militarizálása. A migránsok sokaságát ugyanis föl lehet használni európai belső – gyakran csak ideológiai gyökerű – konfliktusokban: Szlovénia a választásai után úgy döntött, hogy lebontja a határkerítéseit, illetve Finnország irányában új migrációs útvonal alakult ki. Ami érdekes, hogy a szóban forgó tanulmány szerzői összekapcsolták a migrációban megfigyelhető új jelenségeket a migráció militarizálásával, azaz a volt szovjet köztársaságokban lezajló, külsőleg befolyásolt választási eredményeket, illetve a belorusz kísérletet, hogy a migránsokat bevonják a belorusz belpolitikai események befolyásolásába.

Másodszor, itt van a belső, az általunk befolyásolható jelenségek és folyamatok tárgyalása, megértése, megítélése. Fontosságát tekintve elsőként az érzelmi alapú politikai megosztottsággal foglalkozó tanulmányt említeném. A demokráciák egyik jelensége, hogy a polgárok megosztottá, olykor mélyen megosztottá válnak különböző politikai kérdésekben. 2022-ben láthatóvá vált a polarizáció a világ több országában, elsősorban is az Egyesült Államokban. Az erről szóló tanulmány azt is állítja, hogy a mérések alapján ez a megosztottság mélyebb, mint Magyarországon. A tét ugyanis az, hogy az érzelmi polarizáció nem veti-e szét a politikai berendezkedést. Másként fogalmazva: vajon a demokratikus berendezkedés garancia-e a belső konfliktusok kezelésére?

Harmadszor, Nyugaton mára a marxizmus újjáéledésének legfőbb bizonyítéka az ún. woke-ideológia megerősödése, amit lépten-nyomon emlegetnek, de kevesen tudják, mi is az. A kötet egyik tanulmánya érthetően és egyben eligazítóan mondja el, miről is van szó, még akkor is, ha kiderül, hogy Magyarországon alig van ember, aki tudja, mi az a woke, illetve, hogy egyáltalán mi közünk hozzá. A világ amerikanizálódásának egyik szimptomája, hogy ami eleve amerikai belpolitikai kérdés volt és maradt a mai napig, nevezetesen afrikaiak Amerikába hurcolása rabszolgaként, annak az egész Nyugat erkölcsi problémájává kell válnia. Miért kellene? S miért kellene olyan nemzeteknek is szolidaritást vállalniuk az amerikai emberekkel, amelyeknek sosem volt köze a rabszolga-kereskedelemhez, nem vettek részt a világ gyarmatosításában, minek nyomán kialakult a nyugati jólét, viszont például Európa keleti fele semmilyen módon nem volt felelős fekete Afrika alávetéséért? Csak akkor tartozhat valaki a Nyugathoz, ha erkölcsi felelősséget vállal a Nyugat meghatározó részének a történeti bűneiért, s az ezekben gyökerező mai konfliktusokért? A felelőség szétterítése, általános erkölcsi elvvé emelése olyannak, ami nem általánosítható, nem lehet más, mint politikai zsarolási eszköz. Hasonló a helyzet az emberi jogok terén végbemenő súlyos torzulásokkal: a mai liberális jogvédők megfélemlenek arról, hogy egy emberi jognak egyetemesen elismertnek kell lennie, különben végtelenül szaporíthatóvá válnak az emberi jogok, ezzel elveszítve a kifejezés eredeti vagy klasszikus értelmét. Mindenesetre Magyarországon is foglalkozni kell a woke-ideológia újabb és újabb, egyre radikalizálódó folyamataival, mert a kommunista ideológia sokféle alakot ölthet, s ezek azonosításában nekünk elég nagy tapasztalaton alapuló gyakorlatunk és felismeréseink vannak.

Negyedszer, a Covid19-járvány feltehetően végleg lekerült a legfontosabb tényezők listájáról, de hatásait tekintve nem. Több tanulmány is foglalkozik a járvány következtében megváltozó életmódbeli szokásainkkal, a kulturális fogyasztási trendek alakulásával, vagy érinti azokat. Legátfogóbban az *Egy élhető ország kritériumai – társadalmi narratívák* című írás veti fel azokat a kérdéseket, amelyek nem a gazdasági életszínvonal adatain keresztül érvelnek az emberek életminőségéről, hanem az ún. élhető társadalom fogalmából igyekeznek megközelíteni az emberi életet. A következő definíciót használják a szerzők: „élhető társadalom az, amely támogatja az egyéneket vágyaik és céljaik megvalósításában”. Elméleti háttérként egy régi és egy kortárs szerzőre hivatkoznak a tanulmány írói: J. S. Millre és Amartya Senre. Érdekes módon a kötet egy másik tanulmánya, amely a kultúrafogyasztási szokások átrendeződéséről szól a Covid19 hatására, szintén baloldali gondolkodókat – Pierre Bourdieu és Márkus

György – használ a kultúra fogalmának elméleti megalapozásához. Ennek oka feltehetően az, hogy a mai társadalomtudományok főáramlata, amelyből azután a standardizált módszertanok következnek, a liberális individualista emberképet és módszertani individualizmust alkalmazza. A megfelelési kényszer nagy úr, ugyanakkor sosem késő az egyébként helyénvaló kérdéseket esetleg nemcsak az individuum, de a közösségek oldaláról is feltenni.

Mint látható, a tanulmányok sokféle módon és értelemben provokatívak – ha egy ilyen jellegű kötet jó, akkor a tanulmányoknak önmagukban és a könyv egészét tekintve is adatgazdagnak, gondolatébresztőnek és egy kicsit – a tanulmányozott kérdés, téma, probléma élessége miatt – nagyratörőnek kell lenniük. Ez azt jelenti, hogy majd évekkel később, amikor egy időszakra visszatekintve értelmezni akarjuk, mi is történt velünk, a miértekre is választ kaphatunk az éves jelentések alapján. Az idei kötet még jóval több témával és kérdéssel foglalkozik, mint a fent említettek, de ez így van rendjén. Egy évenként megjelenő beszámoló mindig bizonyíték arra is, hogy mennyi és milyen színvonalú munka folyik egy Századvéghez fogható agytrösztben. Innen nézve is jelentős és ígéretes a 2022-ről szóló *Századvég Riport* kötet.